

Komisija za očuvanje nacionalnih spomenika, na osnovi člana V stav 4 Aneksa 8 Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini i člana 39. stav 1 Poslovnika o radu Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika, na sjednici održanoj od 6. do 8. novembra 2012. godine, donijela je

ODLUKU

I

Historijska građevina – Zgrada muzeja revolucije (zgrada Historijskog muzeja Bosne i Hercegovine) u Sarajevu proglašava se nacionalnim spomenikom Bosne i Hercegovine (u daljnjem tekstu: nacionalni spomenik).

Nacionalni spomenik se sastoji od zgrade i dvorišta.

Nacionalni spomenik nalazi se na prostoru koji obuhvata k.č. 3361/1 i 3361/2, k.o. Novo Sarajevo I (novi premjer), što odgovara k.č. 1434, 1432, 2703, 2704, 2705 i 77, k.o. Sarajevo LIII, te k.č. 169, 247 i 249, k.o. Sarajevo LI (stari premjer), z.k. uložak br. 1475, 85, 203 i 255, općina Novo Sarajevo, Federacija Bosne i Hercegovine, Bosna i Hercegovina.

Na nacionalni spomenik primjenjuju se mjere zaštite utvrđene Zakonom o sprovođenju odluka Komisije za zaštitu nacionalnih spomenika uspostavljene prema Aneksu 8 Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini („Službene novine Federacije BiH“, br. 2/02, 27/02, 6/04 i 51/07).

II

Vlada Federacije Bosne i Hercegovine (u daljnjem tekstu: Vlada Federacije) dužna je osigurati pravne, naučne, tehničke, administrativne i finansijske mjere za zaštitu, konzervaciju i prezentaciju nacionalnog spomenika.

Komisija za očuvanje nacionalnih spomenika (u daljnjem tekstu: Komisija) utvrdit će tehničke uvjete i osigurati finansijska sredstva za izradu i postavljanje informacione table sa osnovnim podacima o spomeniku i odluci o proglašenju dobra nacionalnim spomenikom.

III

U cilju trajne zaštite nacionalnog spomenika utvrđuju se sljedeće mjere zaštite koje se odnose na prostor definiran u tački I stav 3 ove odluke:

- dozvoljeni su isključivo konzervatorsko-restauratorski radovi, radovi tekućeg održavanja i radovi koji imaju za cilj prezentaciju spomenika, uz odobrenje

- federalnog ministarstva nadležnog za prostorno uređenje i stručni nadzor nadležne službe zaštite naslijeđa na nivou Federacije Bosne i Hercegovine;
- obavezno je sačuvati izvorni izgled objekta u pogledu obrade arhitektonskih detalja, boje i obrade zidova, tretmana fasada, konstrukcije objekta i oblika krova i nije dozvoljena promjena karakteristika objekta uklanjanjem ili dodavanjem pojedinih dekorativnih elemenata i arhitektonskih detalja;
 - prilikom konzervatorsko-restauratorskih radova koristiti identične materijale i obradu;
 - prilikom intervencija mora biti očuvan autentičan izgled unutrašnjeg prostora;
 - dozvoljeni su radovi u enterijeru objekta (instalacije grijanja i drugi radovi) pod uvjetom da se sačuvaju izvorne karakteristike objekta;
 - objekat se može koristiti u obrazovne, kulturne svrhe, odnosno na način koji neće ugroziti integritet objekta i njegovo značenje u strukturi i slici grada.

IV

Stavljaju se van snage svi provedbeni i razvojni prostorno-planski akti u dijelu u kojem su u suprotnosti sa odredbama ove odluke.

V

Svako, a posebno nadležni organi Federacije Bosne i Hercegovine, kantona, gradske i općinske službe, suzdržat će se od preduzimanja bilo kakvih radnji koje mogu oštetiti nacionalni spomenik ili dovesti u pitanje njegovu zaštitu.

VI

Ova odluka dostavit će se Vladi Federacije, federalnom ministarstvu nadležnom za prostorno uređenje, nadležnoj službi zaštite naslijeđa na nivou Federacije Bosne i Hercegovine) i općinskom organu uprave nadležnom za poslove urbanizma i katastra, radi provedbe mjera utvrđenih u tačkama II – V ove odluke, te nadležnom općinskom sudu radi upisa u zemljišne knjige.

VII

Sastavni dio ove odluke je obrazloženje sa pratećom dokumentacijom, koje je dostupno na uvid zainteresiranim licima u prostorijama i na web stranici Komisije (<http://www.kons.gov.ba>).

VIII

Prema članu V, stav 4 Aneksa 8 Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini, odluke Komisije su konačne.

IX

Ova odluka stupa na snagu narednog dana od dana objavljivanja u «Službenom glasniku BiH».

Ovu odluku Komisija je donijela u sljedećem sastavu: Zeynep Ahunbay, Martin Cherry, Amra Hadžimuhamedović, Dubravko Lovrenović i Ljiljana Ševo.

Predsjedavajuća Komisije

Ljiljana Ševo

Broj: 07.3-2.3-73/12-41
7. novembra 2012. godine
Sarajevo

O b r a z l o ž e n j e

I – UVOD

Na osnovi člana II stav 1 Zakona o provedbi odluka Komisije za zaštitu nacionalnih spomenika, ustanovljene u skladu sa Aneksom 8 Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini, "nacionalni spomenik" je dobro koje je Komisija za očuvanje nacionalnih spomenika proglasila nacionalnim spomenikom, u skladu sa članovima V i VI Aneksa 8 Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini, kao i dobra upisana na Privremenu listu nacionalnih spomenika Bosne i Hercegovine («Službeni glasnik BiH», broj 33/02), sve dok Komisija ne donese konačnu odluku o njihovom statusu, a za što ne postoji vremensko ograničenje i bez obzira da li je za to dobro podnesen zahtjev.

Historijski muzej Bosne i Hercegovine iz Sarajeva je dana 08.12.2010. godine, Komisiji za očuvanje nacionalnih spomenika, podnio peticiju za proglašenje zgrade **Historijskog muzeja Bosne i Hercegovine** u Sarajevu nacionalnim spomenikom BiH.

Historijska građevina – Muzej revolucije BiH (Historijski muzej Bosne i Hercegovine) u Sarajevu nalazi se u okviru *Gradske ambijentalne cjeline Sarajeva*, upisane na *Privremenu listu nacionalnih spomenika* Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika pod rednim brojem 546.

U skladu sa odredbama Zakona, a na osnovi člana V, stava 4, Aneksa 8 i člana 35. Poslovnika o radu Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika, Komisija je pristupila provedbi postupka za donošenje konačne odluke za proglašenje dobra nacionalnim spomenikom.

Izjava o značaju dobra

Historijska građevina – Zgrada muzeja revolucije (Zgrada Historijskog muzeja Bosne i Hercegovine) u Sarajevu posjeduje visoku ambijentalnu i historijsku vrijednost u okviru gradske ambijentalne cjeline Marijin Dvora u Sarajevu. Objekat je plod stvaralačkog izraza poznate zagrebačke škole arhitekture i predstavlja jednu od najznačajnijih izvedbi u oblasti savremenog stvaralaštva druge polovine XX vijeka Bosne i Hercegovine i šire.

Uprkos lošem stanju, i danas predstavlja markantnu tačku ovog dijela grada.

II – PRETHODNI POSTUPAK

U toku vođenja postupka izvršen je uvid u:

- podatke o sadašnjem stanju i namjeni dobra, uključujući opis, arhitektonski snimak i fotografije
- uvid u sadašnje stanje dobra;
- kopiju katastarskog plana;
- zemljišno-knjižni izvadak;
- historijsku, arhitektonsku ili drugu dokumentarnu građu o dobru, koja je data u popisu korištene dokumentacije u okviru ove odluke.

Prema odredbi člana V, stav 2, Aneksa 8 Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini i člana 37. Poslovnika o radu Komisije, prije donošenja konačne odluke o proglašenju dobra nacionalnim spomenikom, Komisija će pružiti mogućnost vlasniku predloženog nacionalnog spomenika, podnosiocu peticije, institucijama nadležnim za očuvanje naslijeđa, stručnim i naučnim institucijama, stručnjacima i naučnicima, kao i drugim zainteresiranim licima da iznesu svoje stavove. Dana 08.12.2010. godine Komisija je primila Peticiju bez priloga.

U skladu sa navedenim, Komisija je uputila sljedeće dopise i zatražila dostavljanje dokumentacije i stavova u vezi sa proglašenjem **Historijskog muzeja Bosne i Hercegovine u Sarajevu** nacionalnim spomenikom:

- Dopisom br. 07.3-35.2-8/11-222, od 01.11.2011. godine zatražena je dostava dokumentacije i stavovi u vezi sa proglašenjem Historijskog muzeja Bosne i Hercegovine u Sarajevu od: Arhiva BiH, Federalnog ministarstva prostornog uređenja i okoliša; Zavoda za izgradnju Kantona Sarajevo; Zavoda za zaštitu kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa Kantona Sarajevo, Zavoda za planiranje razvoja Kantona Sarajeva, Zavoda za zaštitu spomenika u sastavu Federalnog ministarstva kulture i sporta, Historijskog muzeja Bosne i Hercegovine iz Sarajeva i općine Centar;
- Dopisom br. 07.3-35.2-8/11-223, od 01.11.2011. godine zatražena je dostava dokumentacije i stavovi u vezi sa proglašenjem Historijskog muzeja Bosne i Hercegovine u Sarajevu od općine Novo Sarajevo;
- Zavod za zaštitu spomenika u sklopu Federalnog ministarstva kulture i sporta je odgovorio dopisom broj 07-40-4-4501-1/11 od 02.11.2011. godine, u kojem se kaže da dobro nije bilo prethodno zaštićeno;
- Zavod za planiranje razvoja Kantona Sarajeva je odgovorio dopisom broj 02-23-6234/11 od 10.11.2011. godine, u kojem se kaže da je predmetni objekat aktuelnim regulacionim planom *predviđen za zadržavanje*;
- Stav vlasnika iznesen je u podnesenoj peticiji.
-

Na osnovu uvida u prikupljenu dokumentaciju i stanje dobra utvrđeno je sljedeće:

1. Podaci o dobru

Lokacija

Zgrada muzeja revolucije (Zgrada Historijskog muzeja Bosne i Hercegovine) nalazi se u zoni naselja Marijin Dvor u Sarajevu.

Parcela na kojoj je izgrađen objekat sa sjeverne strane je ograničena ulicom Zmaja od Bosne, sa istočne strane potokom Sušica, odnosno zgradom Zemaljskog muzeja, i sa južne strane ulicom Vilsonovo šetalište, odnosno rijekom Miljackom.

Nacionalni spomenik nalazi se na zemljištu označenom kao k.č. 3361/1 i 3361/2, k.o. Novo Sarajevo I (novi premjer) odnosno k.č. 1434, 1432, 2703, 2704, 2705, 77 k.o. Sarajevo LIII; k.č. 169, 247, 249 k.o. Sarajevo LI (stari premjer), z.k. uložak br. 1475, 85, 203 i 255 općina Novo Sarajevo, Federacija Bosne i Hercegovine, Bosna i Hercegovina.

Historijski podaci

Današnji muzej osnovan je **1945. godine** kao „Muzej narodnog oslobođenja“. Tadašnje Predsjedništvo Narodne skupštine Bosne i Hercegovine donijelo je u novembru 1945. godine Zakon o njegovom osnivanju¹.

Od tada pa **do 1950. godine**, bio je smješten u **prostorijama Etnografskog odjeljenja** Zemaljskog muzeja Bosne i Hercegovine. Iste godine ustanova mijenja ime u „Muzej narodne revolucije Bosne i Hercegovine“².

Godine 1956. Muzej je prebačen u **zgradu sarajevske Vijećnice**. Tokom prvih godina rada, djelatnost je bila usmjerena na sakupljanju građe sa cijelog teritorija BiH, a predmete sakupljaju dobrovoljni aktivisti i aktivni sudionici narodnooslobodilačke borbe.

Do 1963. godine, Muzej je bio smješten u sedam prostorija Vijećnice koje su služile kao administrativne prostorije i depo. Veći eksponati su bili smješteni u Željezničkoj radionici u Sarajevu. U takvim okolnostima počevši od 1949. godine, Muzej je povremeno organizirao izložbe koje su održane na drugim mjestima³.

Početak rada, Muzej nije imao stručnih kadrova, a 50-ih i 60-ih godina, zapošljavaju se historičari, historičari umjetnosti, fotografi i arhitekti. Njihovo okupljanje podudara se sa **pripremanjima za izgradnju namjenske zgrade**, i pripremanjima za stvaranje stalne postavke, pod rukovodstvom Monija Fincija, koji je obavljao funkciju direktora⁴.

Objekat **Muzeja revolucije (Historijskog muzeja Bosne i Hercegovine)** predstavlja **jedno od najznačajnijih ostvarenja bosanskohercegovačke arhitekture iz perioda druge polovine XX vijeka**.

Savremenu arhitekturu Bosne i Hercegovine, period od 1945. do 1995. godine, moguće je podijeliti u **sedam razdoblja**:

1. Period 1945-48: doba prve poslijeratne obnove
2. Period 1949-58: ovaj period je obilježen Savjetovanjem jugoslovenskih arhitekata u Dubrovniku iz 1950. godine koji zahtijevaju potpuno odbacivanje dogmi „*socijalističkog realizma*“ po sovjetskim uzorima
3. **Period 1959-65**: privreda i kultura zemlje bilježe zavidan nivo razvoja. Stopa industrijskog rasta tadašnje Jugoslavije je bila među prvima u svijetu. To se odrazilo na Bosnu i Hercegovinu i Sarajevo, gdje dolazi do građenja velikog broja kvalitetnih društvenih objekata, i do snažne afirmacije domaćih projekatana.
4. Period 1966-70: državna zabrana investiranja u visokogradnju imala je negativan utjecaj na arhitektonsko projektovanje koje bilježi stagnaciju. Izuzeta je samo izgradnja stambenih objekata i drugih objekata čija je izgradnja započela prije donošenja zabrane.

¹ Muniba Kaljanac. *Historijski muzej Bosne i Hercegovine, 1945-2010*. Sarajevo: Historijski muzej Bosne i Hercegovine, 2010. – Alma Leka. *65 godina Historijskog muzeja Bosne i Hercegovine*, str. 7
² Nav. djelo, Sarajevo, 2010. – Alma Leka. *65 godina Historijskog muzeja Bosne i Hercegovine*, str. 15.

³ U zgradi Fiskulturnog doma (FIS) 1949. godine, izložba naslovljena „Narodni front u borbi i izgradnji“; U Jevrejskom hramu (danas Bosanski kulturni centar) 1953. i 1955. godine izložbe naslovljene „Istra i Slovenačko primorje u borbi za oslobođenje“ i „Sarajevo u NOB-u“;

⁴ Muniba Kaljanac. Nav. djelo, Sarajevo, 2010. – Alma Leka. *65 godina Historijskog muzeja Bosne i Hercegovine*, str. 7.-11.

5. Period 1972-80: estetski pluralizam, kao reakcija na uniformiranost arhitektonskog izraza, imao je veliki utjecaj na raspad svih dogmi koje su vladale do tada. Vrhunac predstavlja rađanje postmoderne.
6. Period 1981-90: u Sarajevu se projektuju i grade kvalitetni objekti namijenjeni XIV zimskim olimpijskim igrama.
7. Period 1991-95: period definitivne stagnacije kada veliki broj stručnih kadrova pred opasnošću rata odlazi iz zemlje⁵.

Zgrada je izvedena tokom **trećeg razdoblja razvoja savremene arhitekture u Bosni i Hercegovini**, kada se osjetio veliki privredni zamah, koji je utjecao i na oblasti kulture, odnosno arhitektonskog stvaralaštva. Karakteristika toga vremena je da stručnjaci koji su gradili Sarajevo, a došli su iz drugih sredina, postepeno napuštaju Sarajevo.

Na scenu stupa škola sarajevskog Arhitektonskog fakulteta koja će kreirati značajna savremena ostvarenja, vezana, između ostalog, za područje **Marijin Dvora**⁶ u Sarajevu. Na taj način područje Marijin Dvora postaje mjesto gdje se stvarao novi arhitektonski izraz, i to na mjestu spoja historijskog i novog dijela grada⁷.

Godine 1958. Sarajevo postaje predmet velikog interesovanja arhitekata sa područja nekadašnje Jugoslavije. Tada je **raspisan konkurs za izgradnju „Muzeja revolucije“**, prvog objekta takve namjene. Prva nagrada je dodijeljena predstavnicima tadašnje *Zagrebačke škole*, trojici mladih projektanata Borisu Magašu, Edi Šmidihenu i Radovanu Horvatu⁸. Ti projektanti su predstavnici *treće generacije Zagrebačke škole*, a za njihov odgoj su zaslužni pedagozi predstavnici *druge generacije* Drago Golić i Vladimir Turina⁹.

⁵ Ivan Štraus. *Arhitektura Bosne i Hercegovine 1945 -1995* Sarajevo: Oko, 1998.

⁶ Juraj Najthart je stvaralac u punoj snazi, i svojim ostvarenjima, poput univerzitetskih zgrada na Marijin Dvoru i stambenim objektima u Alipašinoj ulici, zauzima istaknuto mjesto među arhitektonskim stvaralocima. Njegovo interesovanje za bosansko naslijeđe i graditeljstvo je veliko i tako trasira put budućim generacijama. Živorad Janković izvodi zahvate u samoj historijskoj jezgri Sarajeva. Kod Narodnog pozorišta izvodi poslovnu zgradu "Energoinvesta" 1962. godine. Milivoj Peterčić projektuje zgradu Privredne komore BiH u Sarajevu iste godine. - I. Štraus. Nav. djelo, Sarajevo, 1998., str. 41.

⁷ Tokom historije na ovom području su se susretali staro i novo, a takav karakter ovaj kvart je sačuvao i danas. Iz historijskog ambijenta Marijin Dvora, u pravcu zapada se naglo prelazi u novi dio grada Sarajeva. Od austrougarskog perioda ovo područje predstavlja poligon graditeljskih eksperimenata, kojima primarni cilj nije uvijek bila klasična gradnja. - Adi Ćorović. *Suvremene intervencije u povijesnoj jezgri grada Sarajeva*. – magistarski rad. Sarajevo: Arhitektonski fakultet u Sarajevu, 2009., str 10. i 134.; Pretpostavlja se da je palata Marijin Dvor, po kojoj je nazvano područje tokom austrougarskog perioda, građena kao ogledna zgrada - *musterhaus*, industrijalca Augusta Brauna, proizvođača opeke. Dokaz tome je natpis na propagandnoj razglednici industrije „August Braun“. – B. Spasojević. *Arhitektura stambenih palata austrougarskog perioda u Sarajevu*. Sarajevo, Svjetlost, 1988., str. 57.; Više podataka o Marjin Dvoru u Odluci o proglašenju historijske građevine zgrade Marijin Dvora u Sarajevu nacionalnim spomenikom, na sjednici Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika održanoj od 20. do 27. novembra 2007. godine u Sarajevu

⁸ Odlike tkz. *Zagrebačke škole* u estetskom smislu su predstavljali čistoća u arhitektonskom oblikovanju i upotreba internacionalnog izraza. U izuzetno jakoj konkurenciji jugoslovenskih arhitekata tog vremenskog perioda, druga i treća nagrada su dodijeljene tandemima sarajevskih arhitekata Jahijelu Finciju i Luji Schwereru, odnosno Ivanu i Tihomiru Štrausu. – I. Štraus. Nav. djelo, Sarajevo, 1998., str. 32.

⁹ Druga generacija *Zagrebačke škole* je iz faze *estetskog funkcionalizma* prešla u fazu *poopćenog funkcionalizma*, a Drago Golić i Vladimir Turina su ključni predstavnici. Prvi je korbizijeovac projektant stambenih objekata, a drugi miesovac, inženjer i konstruktor snažnih urbanih prostora koji je futuristički zamislio Kombinirano plivalište u Rijeci 1949. godine. - Stjepan Roš. *Boris Magaš, Edo Šmidihen & Radovan Horvat, MANIFEST „ČISTE ARHITEKTURE“, MUZEJ REVOLUCIJE, BOSNA I HERCEGOVINA 1963*. Sarajevo: ORIS br. 26., 2004. godina, str. 27

Urbanistički preduvjeti za gradnju Muzeja revolucije su prethodno stvoreni **1954. godine**, kada je raspisan konkurs za izradu idejnog urbanističkog rješenja Marijin Dvora. Na tom natječaju, Juraju Najthartu i saradnicima je dodijeljena prva nagrada. Rješenje je predviđalo gradnju individualnih objekata „bez shematizma, smještenih na jednu parkovsku vrpcu, kako bi odavali utisak plastičnih šara. Tako grad postaje *Grad ćilim*“. Uz Narodnu skupštinu i postojeći Zemaljski muzej, planom su bili predviđeni objekti Narodne biblioteke i Muzeja oslobođenja (kasnije revolucije)¹⁰.

Gradnja objekta je izvršena od strane Građevinskog preduzeća „Vranica“ iz Sarajeva¹¹ do **1963. godine**¹². Radovi na izgradnji su započeti oktobra mjeseca 1959. godine, i završeni jula 1963. godine¹³.

Prva stalna postavka Muzeja svečano je otvorena za javnost na Dan ZAVNOBIH-a, **25. novembra 1966. godine**¹⁴. Naredne, **1967. godine** ustanova mijenja ime u „Muzej revolucije Bosne i Hercegovine“, na osnovu posebnog Zakona o Muzeju revolucije iz iste godine¹⁵.

Poseban vid izložbene aktivnosti Muzeja predstavljala je realizacija mreže muzejskih ustanova u Bosni i Hercegovini utvrđenih u *Generalnoj koncepciji mreže muzeja NOR-a i revolucije u BiH* iz **1971. godine**. Tadašnji Muzej revolucije BiH je kao organizovana muzejska ustanova na prostoru BiH pružao pomoć srodnim institucijama oko sakupljanja i sređivanja građe, utvrđivanja tematskih struktura i sličnim poslovima¹⁶.

Godine 1973. direktor Nedim Šarac potpisuje „Prijedlog programa za dovršenje Muzeja revolucije BiH (izgradnja druge etape)“¹⁷ koji nije realiziran.

Godine 1975., povodom 30. godišnjice rada Muzeja, predsjednik SFRJ Josip Broz Tito odlikovao je Muzej revolucije BiH Ordenom bratstva i jedinstva sa zlatnim vijencem¹⁸.

¹⁰ Stjepan Roš. Nav. djelo, Sarajevo 2004. godina, str. 21 i 22

¹¹ D. Ivanović. *Muzej Revolucije Bosne i Hercegovine* - brošura. Beograd: Beogradski grafički zavod, 1966.

¹² Muniba Kaljanac, direktor. *Historijski muzej Bosne i Hercegovine, 1945 - 2010. - Uvod*. Sarajevo: Historijski muzej Bosne i Hercegovine, 2010.

¹³ Muniba Kaljanac. Nav. djelo, Sarajevo, 2010. – Alma Leka. *65 godina Historijskog muzeja Bosne i Hercegovine*, str. 11.

¹⁴ Stalna postavka je, s malim izmjenama, ostala nepromijenjena sve do ratne 1992. godine. Prikazivala je period srednjovjekovne bosanske države, historiju radničkog pokreta, narodno-oslobodilačkog rata, socijalističke revolucije i poslijeratne socijalističke izgradnje do 60-ih godina XX vijeka - Muniba Kaljanac. Nav. djelo, Sarajevo, 2010. – Alma Leka. *65 godina Historijskog muzeja Bosne i Hercegovine*, str. 12

¹⁵ Nav. djelo, Sarajevo, 2010. – Alma Leka. *65 godina Historijskog muzeja Bosne i Hercegovine*, str. 16.; Sl. List SR BiH br. 9/67.

¹⁶ Muzej revolucije BiH je izveo stalne postavke slijedećih muzeja u BiH: Spomen kuća 1. Majevičkog NOP odreda u Vukosavcima (1968.); Spomen dom ZAVNOBIH-a u Mrkonjić Gradu; Stalna postavka Livanjski kraj u NOB-u, Zavičajni muzej u Livnu (1979.); Muzej NOB-a u Foči (1979.); 1941. godina u BiH u Muzeju u Stolicama (1979.); Muzej Kozara u NOB-u na Mrakovici; Stalne postavke na Spomen parku Vraca u Sarajevu, zatim u Bugojnu, Jasenici (1979.); Muzej Drugog zasjedanja AVNOJ-a u Jajcu; Depadans Muzeja Hercegovine; Muzej 25. maj 1944. godine u Drvaru; Muzej Prve proleterske brigade u Rudom; Posebna pomoć je pružena realizaciji Muzeja „Bitka za ranjenike“ u Jablanici. - Muniba Kaljanac. Nav. djelo, Sarajevo, 2010. – Alma Leka. *65 godina Historijskog muzeja Bosne i Hercegovine*, str. 12. i 13.

¹⁷Nedim Šarac, direktor. „Prijedlog programa za dovršenje Muzeja revolucije BiH (izgradnja druge etape)“. Sarajevo: Muzej revolucije, 05.06.1973. godine

¹⁸ Nav. djelo, Sarajevo, 2010. – Alma Leka. *65 godina Historijskog muzeja Bosne i Hercegovine*, str. 15.

Uprkos omeđenosti razdobljem i tematikom, sakupljačka djelatnost Muzeja je izlazila iz njegovog tematskog okvira, zahvaljujući inicijativi stručnjaka koji su sakupljali i predmete, koji su po svom sadržaju i karakteru dokumentirali i one segmente društvene stvarnosti koji se nisu mogli podvesti pod radnički pokret, NOB i socijalističku izgradnju.

Zbog sadržajne i historijsko-naučne neodrživosti – izdvojenosti iz historijske cjeline i zastarjele muzeološke prezentacije, **krajem 80-ih i početkom 90-ih godina XX vijeka Stručni kolegij Muzeja postavio je kao prioritetni zadatak promjenu naziva Muzeja.**¹⁹

Tokom posljednjeg rata u BiH (period 1992 – 95) Muzej se našao u blizini linije fronta i pričinjena je znatna materijalna šteta na objektu,

U tako složenim okolnostima, preostalo osoblje Muzeja je nastavilo sa radom i uspjelo je spasi od propadanja najveći dio zbirki. U istom periodu organizirane su izložbe u sarajevskoj galeriji MAK i na drugim lokacijama²⁰.

Godine 1998.²¹, izvedeni su izvjesni radovi na popravci objekta.

Unutar velikog izložbenog prostora na spratu, u periodu **2002 – 2007. godina** postavljena su djela Muzeja savremene umjetnosti u Sarajevu „Ars Aevi“.

U suterenu Muzeja je **2008. godine** otvorena kafana „Tito“.

Od 1996. godine do danas realizirano je 40-ak autorskih izložbi kustosa Muzeja iz različitih perioda bosanskohercegovačke historije. Od osnivanja do danas sakupljeno je oko 400.000 muzejskih predmeta različite vrijednosti za historiju Bosne i Hercegovine. Prikupljeni materijal sistematiziran je u nekoliko zbirki: Zbirka fotografija; Zbirka umjetničkih djela; Zbirka arhivskih dokumenata; Zbirka trodimenzionalnih predmeta; Biblioteka muzeja; Odjeljenje historije umjetnosti – Marian Wenzel; Dokumentacioni centar. Trenutno su u Muzeju postavljene dvije stalne postavke: „Opkoljeno Sarajevo“ i „Bosna i Hercegovina kroz stoljeća“. Tokom 65 godina postojanja Historijski muzej Bosne i Hercegovine organizirao je 165 muzejskih izložbi i tri stalne muzejske postavke²².

Početak druge decenije XXI vijeka, objekat Historijskog muzeja BiH je bio zapušten, u njemu nisu radile instalacije grijanja i prokišnjavao je krov. Februara mjeseca **2012. godine** obilne snježne padavine su dodatno pogoršale stanje na ravnom krovu, a hitnom intervencijom skidanja nanosa spriječeno je urušavanje dijela krovne konstrukcije glavnog izložbenog prostora - kubusa.

2. Opis dobra

Zgrada muzeja, u arhitektonskom smislu, predstavlja jedan od najreprezentativnijih primjera stvaralaštva u Bosni i Hercegovini i nekadašnjoj

¹⁹ Stručni kolegij Muzeja postavio je kao prioritetni zadatak promjenu naziva ustanove i proširenje koncepcije i djelokruga rada. Inicijativa promjene naziva je pokrenuta 1990. godine u Skupštini SRBiH, a odluka je donesena ratne **1993. godine**, kada je naziv promijenjen u **Historijski muzej Bosne i Hercegovine**. Od tada Muzej proširuje svoju djelatnost na historiju BiH od dolaska Slavena na Balkansko poluostrvo do danas. Nav. djelo, Sarajevo, 2010. – Alma Leka. *65 godina Historijskog muzeja Bosne i Hercegovine*, str. 16. i 17.

²⁰ Nav. djelo, Sarajevo, 2010. – Alma Leka. *65 godina Historijskog muzeja Bosne i Hercegovine*, str. 18. i 19.

²¹ Stjepan Roš. Izvještaj prijedloga rekonstrukcije i sanacije Historijskog muzeja BiH u Sarajevu – HM BiH. Sarajevo, 19.08.2007.

²² Nav. djelo, Sarajevo, 2010. – Alma Leka. *65 godina Historijskog muzeja Bosne i Hercegovine*, str. 19. i 20.

Jugoslaviji, koji je bio ukorak sa evropskim i svjetskim kretanjima²³ s početka druge polovine XX vijeka²⁴.

Na izdignutoj kamenoj plohi, **na sjevernoj strani**, postavljen je skeletni sistem sa 9 nosivih čeličnih stubova na koji je oslonjen zatvoreni **kubus** u nivou sprata. „Kubus postaje vodeći oblikovni akcent okoline. Ovakva čista građevna tvorevina nosi znak našeg vremena. Kubus nosi devet pravilno raspoređenih stupova krstastog presjeka koji dopuštaju jaki prepust na svim stranama. Na izlaznoj strani on čini nadstrešnicu“²⁷. Tlocrtne dimenzije kubusa obloženog bijelim kamenom iznose 27,58 x 27,58 m. **Prema jugu**, u nivou prizemlja se proteže transparentni **paralelopiped**, dimenzija 69,50 x 9,08 m²⁵, na koji se okomito nadovezuje dio građevine dimenzija 16,38 x 10,60 m, postavljen u smjeru istok-zapad. Na **zapadu** se nalazi prostor **unutrašnjeg vrta**²⁶ dimenzija 48,00 x 15,70 m, koji se nalazi u nivou suterena. U istom nivou, na istoku i jugu se nalaze otvorene zelene površine.

Objekat se sastoji od **suterena** u čijem se nivou nalazi **unutrašnji vrt, uzdignutog prizemlja i sprata**. Ukupna površina unutrašnjih prostorija (suterena, prizemlje i sprat) iznosi 1447,50 m²²⁷. Objekat je izgrađen na kamenoj plohi ukupnih dimenzija 70,00 x 44,20 m, koja se nalazi u nivou uzdignutog prizemlja.

Glavni ulaz u Muzej nalazi se **na istoku**, gdje su smještene monumentalne stepenice obložene bijelim bračkim mermerom širine 7,20 m. Stepenicama se pristupa pravougaonoj **plohi** izdignutoj 2,00 m iznad nivoa terena, koja je djelimično pokrivena spratnim kubusom²⁸. Na tom mjestu se pristupa **unutrašnjem prostoru**²⁹ **prizemlja** (sjevernom dijelu paralelopipeda) pomoću dvokrilnih staklenih vrata sa metalnim okvirima ukupnih dimenzija 1,60 x 2,20 m³⁰. Nivo prizemlja je zatvoren

²³ Muzej u Sarajevu se gradio Istovremeno sa Galerijom XX vijeka u Berlinu, Miesa van der Rohea (1886-1969.).

²⁴ Moderan muzej zahtijeva potpuno usavršavanje pomoćnih pogona i stvaranje organske cjeline sa jezgrom muzeja – prostorima namijenjenim gledaocu - Zlata Babajić-Ugljen. Arhitektonsko i funkcionalno rješenje Muzeja revolucije u Sarajevu. Sarajevo: Zbornik radova Muzeja revolucije BiH, god.1., broj 1., 1975., str 65.

²⁵ Paralelopiped se sastoji iz sjevernog i južnog dijela. Sjeverni dio dužine 23,95m se nalazi ispod spratnog kubusa, dok dužina južnog dijela, koji je povezan sa sjevernim dvokrilnim vratima ukupne širine od 160cm, iznosi 45,55m.

²⁶ Devet vitkih križolikih stubova protivrječe svojoj stvarnoj funkciji jer izgledaju kao da probijaju, a ne podupiru. Slobodni položaj zidova mimo rastera odaje utisak pokretnih panoa i „otvorenog slobodnog plana“

²⁷U površinu nisu uračunate pomoćne prostorije. - Nedim Šarac, direktor. „Prijedlog programa za dovršenje Muzeja revolucije BiH (izgradnja druge etape)“. Sarajevo: Muzej revolucije, 05.06.1973. godine

²⁸ Kamena ploha je uvučena 7,90 m ispod kubusa. Na krajnjoj južnoj strani se nalaze kamene stepenice širine 1,80 m kojima se pristupa zelenoj površini prema Vilsonovom šetalištu. Na sjevernoj strani se nalazi još jedno stepenište iste širine kojim se pristupa unutrašnjem vrtu.

²⁹ U unutrašnjosti je razvijen slobodan, „miesovski“ tlocrt u kome su upotrebljeni čelični podupirači kao konstruktivni elementi tako da zidovi postaju samo ograda od vanjskog svijeta ili dijele prostor kao membrana. Iz jasnog i čistog konstruktivnog principa nastala je jasna i čista forma: Takva arhitektura je prava i oštra, površine čiste, prostrana povezanost precizna. Čelik je dozvolio da se manipuliše prostorom slobodnim od ikakvih prepeka osim vitkih, pravilno raspoređenih stubova – elegantnih arhitektonskih elemenata. Eliminirajući nosive zidove, stvorena je mogućnost upotrebe eksterijerskih staklenih površina, umjesto konvencionalnih prozora. Enterijersko podupiranje svedeno je na minimum, čime je data mogućnost postizanja maksimuma slobodnog, fleksibilnog aranžmana.

- Zlata Babajić-Ugljen. Nav. djelo, Sarajevo, 1975., str 66.

³⁰ U istom nivou, južno se nalazi **sporedni ulaz** u paralelopiped istih dimenzija

staklenim stijenkama i u potpunosti je transparentan prema eksterijeru. Definiran je pomoću pet krstastih čeličnih stubova dimenzija presjeka 30 x 30 cm, smještenih na obodu i unutrašnjosti prostora³¹. Unutrašnje dimenzije **prostora prizemlja smještenog ispod kubusa** iznose 8,90 x 24,00 m. Taj prostor se sastoji od **foajea** dimenzija 6,75 x 24,00 m, gdje su smješteni i predulaz sa portirnicom, i **uzdignutog dijela** na zapadu dimenzija 2,15 x 24,00 m³². Na jugozapadu su smještene kamene **monumentalne stepenice** dimenzija 4,37 x 4,20 m, prema kubusu na spratu³³, a prema jugu se nadovezuje ostatak paralelopipeda postavljenog u smjeru sjever-jug. Na zapadnoj strani tog dijela paralelopipeda nalazi se **hodnik** širine 2,25 m, dok se prema istoku nižu prostorije različite namjene širine 6,60 m, Tu se nalazi **sala za predavanja** dimenzija 6,60 x 12,00 m, a na krajnjoj južnoj strani **izložbena sala** dimenzija 9,00 x 14,40 m³⁴.

Ta sala je konzolno izbačena u odnosu na ostatak objekta u dužini od 10,00 m i oslonjena je na tri para čeličnih stubova kružnog presjeka³⁵.

Sjeverozapadno u odnosu na izložbenu salu, okomito se nadovezuje **dio objekta postavljen u smjeru istok-zapad** dimenzija 16,38 x 10,60 m. U centralnom dijelu tog prostora smješten je hodnik širine 180cm, a sa sjevera i juga nalaze se prostori različite namjene širine 4,20 m. Na jugu se nalazi **biblioteka** površine 87m², a na sjeveru **kancelarija za kustosa**, usmjerene ka unutrašnjem vrtu, površine 12,00m². Na jugoistoku su izvedene sporedne **dvokrake stepenice** kojima se pristupa **spratu** dijela objekta postavljenog u smjeru istok-zapad. Dimenzije i raspored sprata odgovaraju dimenzijama prizemlja ispod.

Spratu kubusa na sjevernoj strani se pristupa monumentalnim stepenicama širine kraka 2,10 m. Unutrašnje dimenzije kubusa u nivou sprata iznose 26,78 x 26,78 m. Tu se nalazi **centralna** zenitalno osvjetljena **izložbena sala** oslonjena na 9 krstastih čeličnih stubova. Prostor je izveden bez konstruktivnih pregrada³⁶, a izuzetak predstavlja ograđeno stubište³⁷ i centralni prostor kojim se pristupa ravnom krovu dimenzija 1,70 x 5,50 m. Obodni zidovi kubusa su obloženi bijelim rigips pločama, a iznad se nalazi spuštenu strop³⁸ iznad kojeg su izvedene instalacije.

Kubus je pokriven prohodnim **ravnim krovom** kojim se pristupa metalnim ljestvama iz unutrašnjosti objekta. Na obodnim dijelovima ravnog krova postavljene su zakošene staklene stijenke (ugao od 45°) na čeličnoj konstrukciji preko kojih se vrši zenitalno osvjetljenje. Parapet ravnog krova je puni i visine od 1,50 m. Ostali dijelovi objekta na jugu također su prekriveni ravnim krovom, koji nije prohodan.

³¹ Preostala četiri stuba slobodno su raspoređena u eksterijeru: Na istoku se nalaze tri stuba oslonjena na ulaznu plohu, dok se jedan stub nalazi na zapadu, i oslonjen je na plohu unutrašnjeg vrta u suterenu

³² Prostor na zapadu je uzdignut za 50 cm u odnosu na prvi ulazni dio i povezan je pomoću dva stepenika širine 16,70 m.

³³ Istim stepenicama je moguće sići u suterenu

³⁴ Između izložbene sale na jugu i sale za predavanja na sjeveru nalazi se foaje bočnog **sporednog ulaza** kojim su povezani vanjska kamena ploha na istoku i unutrašnjost paralelopipeda.

³⁵ Ispod izložbene sale, u nivou suterena, nalazi se bašta ugostiteljskog objekta „Tito“.

³⁶ Glavnu karakteristiku ovog, preko 650m² velikog enterijera, čine njegove proporcije, te sloboda postavljanja individualnih elemenata. Obimne površine kubusa vide se samo kao materijal, a ne i kao oslonac za pojedine eksponate. - Zlata Babajić-Ugljen. Nav. djelo, Sarajevo, 1975., str. 67

³⁷ Dimenzije stubišta, uključujući debljinu pregradnih zidova, iznose 10,10 x 5,45 m

³⁸ Spuštenu strop je u velikoj mjeri oštećen usljed prodora vlage kroz armirano-betonsku tavanicu. Pojedini moduli rigipsa na plafonu nedostaju, te je moguće vidjeti metalnu nosivu konstrukciju spuštenog stropa, kao i konstrukciju krova.

Pristup suterenu je omogućen preko dva unutrašnja stepeništa (kubus i južni dio objekta), a moguće je pristupiti i direktno, sa zelene površine na jugu. Oblik i dimenzije suterena odgovaraju obliku i dimenzijama prizemnih dijelova orijentiranih u smjeru sjever-jug, odnosno istok-zapad.

Suterenski dio orijentiran u smjeru sjever-jug riješen je tako da se na istočnoj strani nalazi longitudinalni hodnik širine 1,80 m, a na zapadnoj strani su smještene prostorije različite namjene (radionice, skladišta, fotolaboratorija, arhiva i drugi prostori) širine 6,42 m, usmjerene prozorskim otvorima na unutrašnji vrt.

Na krajnjoj južnoj strani se nalazi dio suterena orijentiran u smjeru istok-zapad, kojem se pristupa iz prizemlja pomoću sporednih stepenica. U tom prostoru se nalazilo skladište na istočnoj strani i kotlovnica danas adaptirana u kafanu „Tito“, na zapadnoj strani, dimenzija 11,40 x 9,80 m. Ti dijelovi suterena su razdvojeni pasažom širine 3,75 m kojim je omogućen pristup **unutrašnjem vrtu** dimenzija 48,00 x 16,30 m, koji je sa zapadne strane ograđen zidom visine 4,00 m. Na jugoistočnoj strani vrta nalazi se betonska ploha dimenzija 23,50 x 3,00 m, a na sjeverozapadnoj strani se nalazi ploha dimenzija 20,50 x 5,00 m na kojoj su postavljeni eksponati – oružje iz Drugog svjetskog rata. Uz zid na zapadnoj strani, na visini od 2,00 m, nalazi se uzdignuta ploha³⁹ širine 2,00 m kojoj se pristupa kamenim stepenicama⁴⁰.

Sjeverna fasada je usmjerena prema prometnoj komunikaciji Zmaja od Bosne i na njoj su jasno izdvojeni spratni kubus obložen bijelim mramornim pločama dimenzija 27,58 x 6,85 m i ostakljeni dio uzdignutog prizemlja dimenzija 9,08 x 3,00 m⁴¹. Kubus je konzolno oslonjen na stakleni volumen prizemlja u centralnom dijelu kompozicije i sa strana na slobodnostojeće čelične stubove postavljene u eksterijeru. Centralni dio ostakljenog volumena prizemlja je zatvoren betonskim zidom obloženim crnim kamenim pločama, širine 5,35 m⁴². U nivou ispod uzdignutog prizemlja izgrađen je zid prema ulici obložen bijelim kamenim pločama. Na zapadnoj strani visina tog zida iznosi 4,00 m⁴³, a na istočnoj 2,00 m. Na krajnjoj istočnoj strani nalaze se pristupne stepenice kompleksa sa odmorištem. U pozadini, na zapadnoj strani nalazi se ostakljeni volumen južnog dijela objekta visine 10,00 m, u odnosu na kotu ulice Zmaja od Bosne.

Na **istočnoj fasadi**, ispod kubusa oslonjenog na čelične stubove, nalazi se ostakljeni volumen visine 5,00 m, gdje se u srednjem dijelu nalazi glavni ulaz u Muzej. Južno od glavnog ulaza, čitavom visinom, nalazi se puni zid⁴⁴ širine 4,00 m, obložen crnim kamenim pločama. Prema jugu, u nivou prizemlja, proteže se ostakljena fasadna ploha dimenzija 49,50 x 4,00 m, na kojoj se nalazi sporedni ulaz u Muzej. Na krajnjoj južnoj strani stakleni volumen je konzolno izbačen u dužini od 10,00 m i oslonjen na tri čelična stuba.

³⁹ Ispod uzdignute plohe nalazi se više niša i sporednih prostorija gdje su postavljeni eksponati iz Drugog svjetskog rata ili skladišta. Danas su ti ekponati i prostorije oštećeni. U krugu uređenog unutrašnjeg vrta nalazi se i namjenski projektovani parkovski mobilijar, kamene klupe i drugi elementi. Dio vrta na sjevernoj strani je natkriven spratnom masom kubusa oslonjenom na čelične stubove.

⁴⁰ Iz unutrašnjeg vrta je vanjskim kamenim stepeništem na istoku moguće pristupiti prizemnom dijelu Muzeja orijentiranom u smjeru sjever-jug. Preko staklenih vrata na sjevernoj strani moguće je pristupiti velikom stepeništu kubusa.

⁴¹ Visina ostakljenog dijela u biti iznosi 5,00 m, ali su vidljiva samo 3,00 m, s obzirom da se ispred nalazi visoki ogradni zid.

⁴² Zid je neodržavan, dio kamenih ploča je otpao, i vidljiva je betonska podloga.

⁴³ Na tom zidu se nalazi oštećeni natpis HISTORIJSKI MUZEJ BOSNE I HERCEGOVINE, ispisan latinicom i ispod ćirilicom

⁴⁴ Na tom zidu se nalaze isti natpisi kao i na uličnom zidu sjeverne fasade

Sjeverni kraj **zapadne fasade** je identičan kao sjevernim kraj istočne fasade, a razlikuje se utoliko što je nivo prizemlja ostakljen u kontinuitetu, bez ulaza. Na južnoj strani se nalazi zatvorena fasadna ploha paralopipeda orijentiranog u smjeru istok-zapad, širine 10,60 m i spratnosti P+1. Ispred fasade nalazi se zid visine 4,00 m obložen bijelim kamenim pločama⁴⁵ kojim je odvojen unutrašnji vrt od parcele ispred.

Južna fasada se razlikuje od ostalih fasada po tome što je u potpunosti moguće sagledati nivo suterena, gdje se u sredini ističe pasaž širine 3,75 m prema unutrašnjem vrtu. Sa zapadne strane se nalazi par dvokrilnih otvora dimenzija 2,45m kojima se pristupalo kotlovnici, a danas ugostiteljskom objektu⁴⁶. Iznad, na zapadnoj strani, nalazi se staklena ploha paralelopipeda orijentiranog u smjeru istok-zapad dimenzija 16,38 x 10,00 m. Na istočnoj strani nalazi se zatvorena fasadna ploha konzolno oslonjena na par čeličnih stubova, dimenzija 10,60 x 9,08 m. U pozadini je moguće uočiti kubus obložen kamenim pločama, kao i pristupne stepenice na istoku.

Kubus Muzeja izveden je u čeličnoj konstrukciji. Formiran je skeletni sistem poduprt pomoću 9 krstastih stubova dimenzija 30 x 30 cm, užljebljenih u armiranobetonske temelje. Obodni zidovi kubusa na spratu formirani su pomoću željeznih profila obloženih panelima i izolacionim materijalima, a prema vani kubus je obložen mermernim kamenim pločama. Ostatak objekta je izveden u armiranom betonu sa širokim staklenim stijenkama izvedenim u crnoj bravariji. Krovovi na objektima su ravni, prohodni i neprohodni, a pristup im je omogućen čeličnim ljestvama postavljenim unutar ili izvan objekta. Prilazne plohe i vanjsko stepenište su obloženi grubo obrađenim mramornim pločama, a reprezentativne sale u enterijeru istim materijalom, samo fine obrade. Izuzetak predstavlja sala za predavanja koja je prekrivena laminatom. Kancelarije i biblioteka su prekriveni parketom ili itisonima, a ostale prostorije (toaleti, skladišta, radionice, arhivi i druge prostorije) obložene su keramičkim pločicama i linoleumom. Unutrašnje stepenište prema kubusu je kameno, oslonjeno na armiranobetonske kose grede, a sekundarno stepenište na jugu je armiranobetonsko.

Debljina vanjskih zidova iznosi 30 cm, a unutrašnjih 12 cm i 20 cm.

Svijetla visina suterena iznosi 2,60 m; prizemlja ispod kubusa 4,50 m; prizemlja objekta na južnoj strani 3,20 m; kubusa na spratu 3,90 m i sprata južnog dijela objekta 3,20 m. Debljina nosive ploče iznad suterena iznosi 30 cm; ploče ispod spratnog kubusa 1,00 m i ploče ispod sprata južnog dijela objekta 45 cm.

3. Dosadašnja zakonska zaštita

Historijska građevina – Muzej revolucije (Historijski muzej Bosne i Hercegovine) u Sarajevu nalazi se u okviru *Gradske ambijentalne cjeline Sarajeva*, upisane na *Privremenu listu nacionalnih spomenika* Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika pod rednim brojem 546.

Po podacima dobijenim od Zavoda za zaštitu spomenika Federalnog ministarstva kulture i sporta⁴⁷, Muzej je evidentiran pod imenom *Muzej Revolucije*.

Prema podacima Zavoda za zaštitu spomenika kulture, prirodnih znamenitosti i rijetkosti Bosne i Hercegovine iz 1983. godine ⁴⁸, *Muzej revolucije BiH* u Sarajevu

⁴⁵ Visina dijela zida iznosi svega 2,00 m, a prisutna su teža oštećenja kamenih ploča.

⁴⁶ Istočno se nalazi još jedan dvokrilni ulaz u skladište

⁴⁷ Dopis Zavoda za zaštitu spomenika u sklopu Federalnog ministarstva kulture i sporta broj 07-40-4-4501-1/11 od 02.11.2011. godine

⁴⁸ Dopis br. 10-634-2/83 od 20.12.1983. godine *Zavoda za zaštitu spomenika kulture, prirodnih znamenitosti i rijetkosti Bosne i Hercegovine*

evidentiran je kao objekat kulturno-historijskog naslijeđa i kao takav uživa zaštitu u smislu člana 11. Zakona o zaštiti i korištenju kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa (Sl. list SRBiH br. 3/78).

4. Istraživački i konzervatorsko-restauratorski radovi

Godine 1998. izvedeni su radovi popravke objekta. Ti radovi nisu riješili problem prodora vlage u objekat, kao ni oštećenja na fasadnim pločama. Prisutna je pojava kondenza zbog nedovoljne termičke izolacije.

U Izvještaju prijedloga rekonstrukcije i sanacije Historijskog muzeja BiH u Sarajevu – HM BiH iz **2007. godine** predlaže se sanacija cijelog krova, i to kako hidroizolacije, tako i termoizolacije, u skladu sa zakonskim propisima vezanim za fiziku zgrade. U istom elaboratu se kaže da je potrebno zamijeniti kompletan sistem staklenog krova sa AL nosačem i sekundarnom konstrukcijom sa termoizolacijskim laminatnim staklom. To podrazumijeva i izradu novih limenih okapnica i drugih završetaka, kao i gromobranske instalacije⁴⁹.

U rješenju iz **2002. godine**, projektant Muzeja savremene umjetnosti „Ars Aevi“ u susjedstvu na južnoj strani, Renzo Piano, u koncept „Ars Aevi“ uključuje i Historijski muzej BiH.

Na administrativnom dijelu Historijskog muzeja na južnoj strani vrši preinake, a atrij (unutrašnji vrt) otvara za javnost. U konačnom rješenju odustaje od te ideje.

Godine 2007. Stjepan Roš sačinio je **Izvještaj prijedloga rekonstrukcije i sanacije Historijskog muzeja BiH u Sarajevu – HM BiH**⁵⁰.

Iste godine suterenski prostor na južnoj strani, gdje se nalazila kotlovnica, adaptiran je za potrebe kafane „Tito“, koja je otvorena 2008. godine. U produžetku na južnoj strani, dvorišni prostor, gdje se nalaze eksponati oklopnih vozila iz Drugog svjetskog rata, preuređen je u istu svrhu.

Historijski muzej Bosne i Hercegovine nalazi se u obuhvatu Regulacionog plana Kvadrant „C“ – Marijin Dvor (Sl. novine KS br. 27/03, str. 1583-1586) iz **2003. godine**, a predmetni objekat je *predviđen za zadržavanje*⁵¹. Aktuelnim Regulacionim planom, prostor južno i zapadno od Muzeja predviđen je za izgradnju i komunikacije Muzeja savremene umjetnosti „Ars Aevi“.

5. Sadašnje stanje dobra

⁴⁹Stjepan Roš. Izvještaj prijedloga rekonstrukcije i sanacije Historijskog muzeja BiH u Sarajevu – HM BiH. Sarajevo, 19.08.2007.

⁵⁰Stjepan Roš. *Izvještaj prijedloga rekonstrukcije i sanacije Historijskog muzeja BiH u Sarajevu – HM BiH*. Sarajevo, 19.08.2007.

⁵¹ Zavod za planiranje razvoja Kantona, dopis br. 02-23-6234/11 od 10.11.2011. godine

Ovim regulacionim planom, područje Marijin Dvora podijeljeno je u četiri kvadranta: A, B, C i D. Kvadrant A se nalazi između Kranjčevićeve ulice na sjeveru i ulice Zmaja od Bosne na jugu. Sa zapada je ograničen Mašinskom školom, a sa istoka crkvom Sv. Josipa. Kvadrant B je ograničen mostom Suade Dilberović i Olge Sučić na zapadu i kompleksom KSC Skenderija na istoku. Ovaj kvadrant je sa juga ograničen koritom rijeke Miljacke, a sa sjevera crkvom Sv. Josipa. **Kvadrant C** obuhvata područje od mosta Suade Dilberović i Olge Sučić na istoku, do Historijskog muzeja na zapadu. Sa juga područje je ograničeno rijekom Miljackom, a sa sjevera ulicom Zmaja od Bosne. Ovaj kvadrant je prethodno gusto izgrađen kapitalnim objektima, kao što su objekti državne uprave, muzeji i fakulteti. Kvadrant D zauzima prostor od crkve na Marijin Dvoru do tramvajske okretaljke na Skenderiji.

Zgrada **Muzeja revolucije (Historijskog muzeja) Bosne i Hercegovine** u Sarajevu je zapuštena i neodržavana. Ravni krovovi objekta prokišnjavaju na više mjesta, a pogotovo je oštećen prohodni krov kubusa. Sa fasada otpadaju kamene ploče, što predstavlja veliku opasnost za prolaznike.

Vanjski dio nije adekvatno obezbijeđen i održavan. Uzdignuta ulazna ploha na jugoistoku nije opremljena odgovarajućom ogradom, što predstavlja veliku opasnost za posjetioce⁵². Isto tako, kamene ploče su dobrim dijelom oštećene. Ekspoziti smješteni na južnoj strani na otvorenom prostoru (oklopni transporteri, tenkovi i druga autentična vozila iz Drugog svjetskog rata), održavalo je osoblje kafane „Tito“, koja je smještena u suterenu. Ekspoziti smješteni u unutrašnjem vrtu, kao i sam unutrašnji vrt su zapušteni.

Južna i zapadna fasada, u dijelu gdje je smještena biblioteka, izrazito su neodržavane i postoji mogućnost prodora atmosferske vlage. Laboratorije, arhive i spremišta u prizemlju su neodržavani. Objekat se ne zagrijava, izuzev nekoliko kancelarija u južnom dijelu objekta koje se zagrijavaju električnim grijalicama, što predstavlja potencijalnu opasnost od požara. Kotlovnica je uklonjena nakon što je suterenski dio objekta adaptiran za potrebe otvaranja ugostiteljskog objekta.

6. Specifični rizici

- Negativni atmosferski utjecaji
- Neodržavanje objekta

III – ZAKLJUČAK

Primjenjujući Kriterijume za donošenje odluke o proglašenju dobra nacionalnim spomenikom (“Službeni glasnik BiH”, br. 33/02 i 15/03), Komisija je donijela odluku kao u dispozitivu. Odluka je zasnovana na sljedećim kriterijumima:

C.Umjetnička i estetska vrijednost

- ii. Kvalitet materijala,
- iii. Proporcije,
- iv. Kompozicija,
- vi. Vrijednost konstrukcije

D.Čitljivost (dokumentarna, naučna, obrazovna vrijednost)

- iii. Djelo značajnog umjetnika ili graditelja

F.Ambijentalna vrijednost

- ii. Značenje u strukturi i slici grada,
- iii. Objekat ili skupina objekata je dio cjeline ili područja

G. Izvornost

- i. Oblik i dizajn,
- v. Položaj i smještaj u prostoru

⁵²Zabilježeni su padovi uposlenika

H. Jedinstvenost i reprezentativnost

- iii. Djelo vrhunskog umjetnika ili graditelja

I. Cjelovitost

- i. Fizička cjelovitost (kompaktnost),
- iii. Zaokruženost (kompletnost)

Sastavni dio ove odluke su:

Imovinsko-vlasnička dokumentacija

- kopija katastarskog plana 3361/1 i 3361/2, k.o. Novo Sarajevo I (novi premjer), br. plana: Sarajevo – 165-19; Razmjera 1:1000 (stari premjer k.č. 1434, 1432, 2703, 2704, 2705, 77 k.o. Sarajevo LIII; k.č. 169, 247, 249 k.o. Sarajevo LI), izdata 04.11.2011. godine od strane Službe za imovinsko-pravne, geodetske poslove i katastar Općine Novo Sarajevo, Kanton Sarajevo, Federacija Bosne i Hercegovine, Bosna i Hercegovina;

- Zemljišno-knjižni izvadak sa za zemljišne parcele br. 3361/1 i 3361/2, k.o. Novo Sarajevo I (novi premjer) odnosno k.č. 1434, 1432, 2703, 2704, 2705, 77 k.o. Sarajevo LIII; k.č. 169, 247, 249 k.o. Sarajevo LI (stari premjer), broj z.k. uložka 1475, 85, 203 i 255 općina Novo Sarajevo (stari premjer), Nar. br. 065-0-RZ-11-5392 od 07.12.2011., izdao Zemljišno knjižni ured Općinskog suda u Sarajevu, Federacija Bosne i Hercegovine, Bosna i Hercegovina.

Dokumentacija o prethodnoj zaštiti dobra

- Dopis br. 10-634-2/83 od 20.12.1983. godine Zavoda za zaštitu spomenika kulture, prirodnih znamenitosti i rijetkosti Bosne i Hercegovine
- Dopis Zavoda za zaštitu spomenika u sklopu Federalnog ministarstva kulture i sporta broj 07-40-4-4501-1/11 od 02.11.2011. godine
- Izvod iz Regulacionog plana Kvadrant „C“ – Marijin Dvor (Sl. novine KS br. 27/03, str. 1583-1586) iz 2003., R 1:1000 - Dopis Zavoda za planiranje razvoja Kantona Sarajevo broj 02-23-6234/11 od 10.11.2011. godine

Fotodokumentacija

- Historijske fotografije – D. Ivanović. *Muzej Revolucije Bosne i Hercegovine* - brošura. Beograd: Beogradski grafički zavod, 1966.
- Fotografije postojećeg stanja kompleksa, uradio arh. Adi Ćorović, 01.12.2011. (fotografirano digitalnim fotoaparatom Sony DSC – H10).
- Fotografije postojećeg stanja, uradila arh. Aida Bucalović, 2012. (fotografirano digitalnim fotoaparatom Sony DSC – H10).

Tehnička dokumentacija

- Boris Magaš, Edo Šmidihen i Radovan Horvat. Projekat Muzeja revolucije u Sarajevu, tehnički nacrti. Zagreb, 1959. godine

- Đ. Kavurić, prof. Idejno projekat za Muzej narodne revolucije BiH, Sarajevo. Zagreb: 1.11.1964., razmjera 1:33,3 (Izvedeno stanje, s obzirom da je projekat izveden do 1963.)
- Nermina Katkić, Amra Sarić i Milka Grujić - Snimak postojećeg stanja Historijskog muzeja BiH. Sarajevo, decembar 2011. godine

Ostala dokumentacija

- Nedim Šarac, direktor – „Prijedlog programa za dovršenje Muzeja revolucije BiH (izgradnja druge etape)“. Sarajevo: Muzej revolucije, 05.06.1973. godine
- Stjepan Roš – Izvještaj prijedloga rekonstrukcije i sanacije Historijskog muzeja BiH u Sarajevu – HM BiH. Sarajevo, 19.08.2007.

Korištena literatura

Tokom vođenja postupka proglašenja **dobra** nacionalnim spomenikom, korištena je sljedeća literatura:

- 1966. D. Ivanović. Muzej Revolucije Bosne i Hercegovine - brošura. Beograd: Beogradski grafički zavod, 1966.
- 1973. Alija Bejtović. Ulice i trgovi Sarajeva. Sarajevo: Muzej grada Sarajeva, 1973.
- 1975. Zlata Babajić-Ugljen. Arhitektonsko i funkcionalno rješenje Muzeja revolucije u Sarajevu. Sarajevo: Zbornik radova Muzeja revolucije BiH, god.1., broj 1., 1975.
- 1987. Ibrahim Krzović. Arhitektura Bosne i Hercegovine, 1878.-1918. Sarajevo: Umjetnička galerija Bosne i Hercegovine, 1987.
- 1988. Borislav Spasojević. Arhitektura stambenih palata austrougarskog perioda u Sarajevu. Sarajevo: Svjetlost, 1988.
- 1998. Ivan Štraus. Arhitektura Bosne i Hercegovine 1945.-1995. Sarajevo: Oko, 1998.
- 2004. Stjepan Roš. Boris Magaš, Edo Šmidihien & Radovan Horvat, MANIFEST „ČISTE ARHITEKTURE“, MUZEJ REVOLUCIJE, BOSNA I HERCEGOVINA 1963. Sarajevo: ORIS br. 26., 2004.
- 2004. Stjepan Roš. *Slučaj*, neobjavljeni članak. Sarajevo, 2004.
- 2005. Marco Bussagli (prevod Ljiljana Popov-Slijepčević). *Vrhunski dometi arhitekture (Capire l'Architettura), Ludvig Mies van der Roe*. Beograd: Evro-Giunti, 2005.
- 2007. Odluka o proglašenju historijske građevine zgrade Marijin Dvora u Sarajevu nacionalnim spomenikom, na sjednici Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika održanoj od 20. do 27. novembra 2007. godine u Sarajevu
- 2009. Adi Ćorović. Suvremene intervencije u povijesnoj jezgri grada Sarajeva. – magistarski rad. Sarajevo: Arhitektonski fakultet u Sarajevu, 2009.
- 2010. Muniba Kaljanac, direktor. *Historijski muzej Bosne i Hercegovine, 1945-2010. - Uvod*. Sarajevo: Historijski muzej Bosne i Hercegovine, 2010.

Nosilac istraživanja i izrade Prijedloga odluke:
*Adi Ćorović, diplomirani inženjer arhitekture,
saradnik za cjeline graditeljskog naslijeđa i kulturne krajolike
u Komisiji za očuvanje nacionalnih spomenika*